

fore illuminandum a Deo ut justificetur; si vero non faciat quod tenet, jam peccabit mortaliter, et tunc procedet sententia D. Thomæ sic limitata. Solum possunt excogitari casus in quibus hic homo in originali constitutus, postquam venialiter peccavit, repentina eventu moriatur, antequam possit aut converti, aut mortaliter peccare. Et hi casus sunt rarissimi, et facile credi potest Deum illos non permittere, vel ita hominum res et successus disposuisse, ut illi non contingent, quia noluit propter paucos homines et culpas leves speciale locum et modum aeternæ pœnæ sensibilis destinare. Quod si tandem hoc etiam incertum esse dicatur, fatebimur in hac re solum esse certum, sine gratia, aut beneficio Dei non posse veniale peccatum tolli; in eo vero casu, non defutrum modum divinæ prævidentiae, quo illum hominem vel præveniat, ne in eo statu decedat, nisi velit aliqua dispensatione uti cum his, qui voluntate sua gratiam non amiserunt, neque illam jam recuperare possunt.

Assentio secunda.

20. *Alensis et Bonaventura contrarium tenentes improbantur.* — Dieo secundo: quamvis remissio venialis peccati formaliter ac per se non requirat infusionem gratiae habitualis, nunquam tamen fit sine infusione vel augmentatione ejus. Priorem partem expresse docuit D. Thomas in priori parte art. 2. Et optime probat ratione ibi declarata, quia gratia habitualis, quantumvis intensa, præsertim quando est gratia viatoris, per se ac formaliter non repugnat cum veniali culpa; ergo formaliter non expellit illam; ergo infusio vel intensio talis gratiae non est formaliter requisita ad remissionem talis culpæ. Contra hanc vero partem sentire videtur Alens., dict. q. 45, vel 63, memb. 3, art. 4, § 1, quem ad litteram secutus est Bonav. in 4, d. 21, 1 parte ejus, art. 1, q. 1. Quorum fundamentum est, quia peccatum veniale aliquo modo foedat animam, efficitque ut aliquiliter Deo displiceat; omnis autem nota displicentiae apud Deum non tollitur nisi per habitum gratiae; sic enim, inquit, *decrevit nos sanare divina misericordia.* Sed hoc ultimum, quod est totius rationis fundamentum, ab eis non probatur, sed supponitur. Respondeatur ergo, sufficenter hoc fieri per motum gratiae, vel ad summum probari gratiam supponi, et ut sic in aliquo genere causæ concurrere, ut jam declarabitur.

21. Probatur secunda pars conclusionis.

Posterior ergo pars conclusionis probatur; nam peccatum veniale, ut supra dicebam, remitti potest, aut simul tempore cum mortali, aut per se solum. Quando ergo priori modo remittitur, jam ex dictis constat non posse tolli sine nova infusione gratiae, quia non potest tolli sine remissione mortalis, et haec non fit sine infusione gratiae. Quia vero illa gratia per se repugnat peccato mortali, illud formaliter expellit; veniale vero concomitanter. In quo vero haec concomitantia constat, vel unde proveniat, statim declarabo.

22. *Dubium primum de concomitantia remissionis venialis peccati cum infusione primæ gratiae.* — Dubitari enim potest imprimis circa hanc partem, an haec concomitantia perpetua ac necessaria sit, ita ut nunquam fundatur prima gratia remittens peccatum mortale. quin expellantur omnia venialia, quia in illo conjuncta erant. Nam D. Thomas in posteriore parte articuli videtur id affirmare. Sed illum locum satis in commentario exposuius. Et ex ibi dictis colligitur resolutio, scilicet, hanc concomitantiam non esse simpliciter necessariam, sed pro ratione dispositionis. Nam, si dispositio, seu contritio, ratione ejus infunditur gratia, talis est, ut vel formaliter, vel virtute universaliter complectatur venialia peccata, semper remittentur infusione gratiae, quia, si illa dispositio sufficit ad remissionem mortalis, multo magis ad remissionem venialis sufficiet, quia jam homo facit quod moraliter potest ac debet ad talen effectum. Si vero contritio est limitata ad sola mortalia, vel se extendit ad quædam venialia, et non ad omnia (omnibus enim his modis haberi potest, ut ex supra dictis supponimus), tunc, licet infundatur gratia, non remittentur illa venialia, quæ nullo modo sub talem contritionem cadunt. Probatur contraria ratione, quia homo ad illam remissionem nullo modo se disponit, neque avertit voluntatem suam a tali culpa; imo, quantum est ex vi talis contritionis, posset esse actualis complacentia in illo peccato veniali simul cum ea; ergo non remittitur tale peccatum. Probatur consequentia, tum quia remissio venialis et mortalis non sunt inter se connexa, ut est per se notum; nam potest quis esse in gratia, imo et consequi gratiam, dum actu peccat venialiter. Neque etiam sunt connexa in dispositione, ut supponimus; neque etiam est aliqua lex, vel promissio Dei de remittendis omnibus peccatis venialibus, quoties

DISPUTAT. XI. SECT. II.

infunditur gratia; ergo. Tum etiam, quia haec remissio debet fieri aliquo modo ex opere operantis (sic enim nunc loquimur, nam de remissione ex opere operato postea dicemus); ergo requirit saltem dispositionem sufficientem ex parte operantis. Et declaratur; nam, si quis existens jam in gratia, et habens plura venialia peccata, doleat sufficienter de quibusdam, et nullo modo de aliis, remittentur quædam, et noa omnia; ergo a fortiori idem fiet in prima infusione gratiae, servata proportione in dispositione ipsa.

23. *Quomodo tunc concurrat gratia ad remissionem venialium.* — *Primus dicendi modus.* — *Improbatur.* — Sed jam oritur secundum dubium, quomodo tunc concurrat gratia gratum faciens ad remissionem venialium, quæ simul cum mortalibus remittuntur. Cum quo est tertium dubium conjunctum, scilicet, an haec remissio gratis fiat, vel de condigno et justitia. Tres namque modi excogitari possunt. Primus est, quod peccatum veniale formaliter, et quasi physice expellatur per ipsum actum contritionis, et juxta hunc modum infusio gratiae habitualis se habet quidem concomitanter in temporis duratione, ordine tamen naturæ tanquam quid consequens et naturæ posterius. Et consequenter talis remissio fit gratis in quantum auxilium ad illam datur gratis; postea vero habita contritione, nec proprie fit gratis, nec etiam ex justitia, sed quasi naturali quadam necessitate, et informatione ipsius contritionis, vel, ut ita dicam, necessaria reformatione, quam secum formaliter affert ipsa contritio. Hæc vero sententia ex falso fundamento procedit, ut latius dixi in 1 tomo 3 p., disp. 4, et iterum attingam in sectione sequenti, et ideo illam omitto.

24. *Secundus modus.* — Secundus modus dicendi esse potest, supposita predicta dispositione, quæ ordine naturæ antecedit remissionem utriusque peccati, Deum simul etiam natura remittere utramque culpam, mortalem et veniale, infundendo gratiam, ex ea lege universalis, quia statuit remittere homini omnem culpam, ad cuius ablationem sufficienter se disponit, unamquam secundum modum illi accommodatum, scilicet, per formam intrinsecam ubi necessaria est, vel sine illa ubi necessaria non est; et quia illa dispositio æque complectitur utramque culpam, et sine ullo ordine naturæ inter ipsas, ideo simul etiam conceditur utriusque remissio sine ullo ordine earum inter se. Et hæc est ra-

ne sanctificata, neque capax meriti, aut satisfactionis de condigno. Quod secus est in culpa veniali; nam, cum illa potest esse persona vere sanctificata, et sufficiens ad merendum et satisfaciendum de condigno; et ideo ejus remissio est quasi accidentaria, atque adeo simpliciter natura posterior in prima hominis sanctificatione. Veletiā potest reddi ratio ex parte Dei, qui, ut perfectiori providentia omnia confert, id tantum gratis remittit, quod homo mereri non potest in his, quae ex opere operantis remittit; et ideo voluit in hac remissione servare illum ordinem, qui simul justitiam cum misericordia conjungeret, quantum fieri posset. Atque hic modus est etiam satis probabilis; et unicuique liberum esse potest alterutrum ex his duobus eligere. Mihi tamen hic ultimus magis arredit, nam est conformior divinae providentiae; et Deus simul in illo se ostendit fidelem et justum, remittendo peccata, ut Joan. dixit.

Quid dicendum, quando veniale per se solum remittitur.

26. *Non quoties gratia augetur, remittitur veniale peccatum.* — Superest dicendum de altero membro, quando veniale per se solum remittitur. De qua remissione jam dictum est necessario supponere in persona gratiam gratum facientem, a qua non expellitur formaliter, cum contingat esse simul; potest tamen dici expelli effective, quia ab hac gratia proveniunt actus, per quos talis remissio comparatur. Et ab illa etiam habent illi actus rationem meriti, vel satisfactionis condignae, ut illa remissio de justitia obtineatur, juxta ea quae tradidimus in citato loco 1 tom. Rursus dubium non est, quin ille actus, per quem peccatum veniale tollitur, secum possit afferre augmentum gratiae, cum illud mereatur, quandoquidem est bonus, supernaturalis, liber, et a persona grata. Difficultas vero est, an hoc augmentum gratiae semper fiat, quando fit talis remissio venialis peccati, esto non requiratur per se ac formaliter propter illam. Et e contrario etiam queri posset an, quoties augetur gratia, remittatur peccatum veniale, quod erat in tali persona. Videri enim posset ita esse necessarium, quia, si ille fit sanctior, et magis amabilis Deo, etiam fieri purior ab omni macula, qua possit Deo displicere. Sed quoad hoc posterius certum est, illa duo non semper esse conjuncta, quia ex intentione gratiae non sequitur per se ac formaliter expulsio venialis peccati, ut ostensum est, quia

post gratiam sic intensam potest simile peccatum veniale, de novo commissum, simul cum illa esse ac permanere. Neque etiam cum illo augmentatione gratiae est necessario conjunctus aliquis actus, qui sit incompossibilis cum peccato veniali, aut sufficiens dispositio ad remissionem ejus; nam potest peccatum veniale, verbi gratia, esse mendacium leve, et augmentatione gratiae fieri per actum eleemosynæ, qui nullam proportionem habet ad remissionem illius culpæ. Nec bene infertur, si persona sit gravior intensive, etiam fieri puriorum quoad omnes maculas; nam haec sunt res diversarum rationum, quae neque inter se, neque in aliquo tertio habent necessariam connexionem. Qui autem dicunt, gratiam et charitatem, extra sacramenta, ut loquimur, nunquam augeri nisi per actum intensionis charitatis Dei, apparenter dicere possent, quoties augetur charitas, remitti veniale peccatum. Sed neque illa sententia nobis probatur, neque etiam consecutio est formalis, aut simpliciter necessaria, ut ex dicendis in sequenti sectione magis patet.

27. *An semper augetur gratia cum veniale remittitur.* — Thomistarum opinio. — In altera vero comparatione discipuli D. Thomæ communiter sentiunt remissionem peccati venialis in homine justo non esse semper conjunctam cum augmentatione gratiae; quia potest aliquis actus bonus esse sufficiens dispositio ad remissionem venialis peccati, et non ad augmentationem gratiae, ut patet in actu contritionis de peccato veniali, qui sit remissor quam gratia, nam per se et ratione sua entitatis est sufficiens dispositio ad tollendum peccatum veniale, ut supra dictum est de contritione respectu mortalium, quod majorum vim habet respectu venialium. Et tamen propter remissionem non erit sufficiens dispositio ad augmentationem gratiae, etiam si mereatur illud, juxta doctrinam D. Thomæ, 1. 2, quest. 114, articulo octavo, ad 2, qui plane ita sentit hic, ad 2, ubi, ut ostendimus, loquitur de infusione gratiae etiam pro augmentatione, et negat fieri per omnem actum pœnitentiae virtutis, per quam tollitur peccatum veniale. Et ita etiam opinatur Paludan. in 4, d. 16, q. 1, art. 2. Et hæc opinio procedit consequenter. Nam distinctio, qua utitur Soto supra de gratia in esse gratiae, vel in esse qualitatis, dicens priori modo semper augeri, cum peccatum veniale remittitur, non autem posteriori modo, neque est consequenter tradita, nec satis probabilis, tum quia esse gra-

tie nihil aliud est quam esse specificum illius qualitatis; repugnat ergo augeri in esse gratiae, et non in esse qualitatis. Tum etiam quia actus remissus ita est dispositio ad augmentationem gratiae in esse gratiae, quam in esse qualitatis.

28. *Vera sententia affirmans.* — Quia vero probabilius credimus, per omnem actum meritorum augmenti gratiae, statim gratiam augeri, absque alia dispositione, prater ipsum meritum, et capacitatem merentis secundum statum viæ in ordine ad tale præmium, ideo probabilius credimus, quoties homo justus ita operatur, ut remissionem venialis peccati obtineat, semper etiam obtinere aliquod augmentationem gratiae, quia in tali actu semper sunt omnes conditiones necessariae ad meritum talis augmenti. Nam est ab homine grato, ut supponitur; et est bonus, et liber, ut per se notum est; et est etiam aliquo modo supernaturalis, ut sequenti sectione ostendemus; ergo habet omnes conditiones necessarias ad prædictum meritum, quia non requiruntur plures ex parte merentis, ut constat ex materia de merito.

SECTIO III.

Quis actus pœnitentiae sufficiat, vel necessarius sit ad remissionem venialis peccati.

1. *Sensus questionis.* — In hac questione sermo est de remissione venialis solius, seu per se, quae juxta dicta solum habet locum in homine justo; nam de remissione venialis simul cum mortali jam satis dictum est. Agimus etiam de remissione ex dispositione, seu opere operantis; nam si fieri potest ex opere operato, quid tunc requirat, dicam in sectione sequenti. Denique supponunt omnes ad hanc remissionem aliquid requiri ex parte hominis, præter cessationem ab actuali peccato veniali, tum quia hoc postulat ratio justitiae et providentiae divinæ; tum etiam quia alias nunquam homo esset in veniali peccato, nisi quando illud committit, cuius oppositum in sectione præcedenti ostensum est. Et videtur communis consensus totius Ecclesie.

2. *Prima opinio.* — Est igitur prima sententia, veniale peccatum remitti per quemlibet bonum motum hominis justi. Ita sentit Scotus in 4, d. 21, q. 1. Ubi tamen requirit, quod motus ille plus placeat Deo, quam displicerit peccatum veniale, et quod ab operante in hunc finem referatur, vel a Deo ac-

ceptetur. Cur autem dicat hoc posterius, explicabimus sectione sequenti. Absolute vero et sine ulla restrictione tenet hanc sententiam Gabr. in 4, d. 16, q. 5, art. 2, concl. 4, et art. 3, dub. 3; idem senlit ibi Major, q. 1; Abulens., 4 Reg. 2, q. 39; Medina, tract. 1 de Pœnit., q. 3. Fundamentum esse potest, quia bonus actus justi hominis est gratiæ Deo, quam fuerit ingrata venialis offensa. Et confirmatur, quia per talem actum meretur homo augmentationem gratiae, et gloriæ, et amicitia divinæ; sed ad perfectionem amicitiae pertinet leviores offensas remittere; ergo. Tandem, si esset necessarius actus pœnitentiae, vel esset ex necessitate præcepti, vel medii; non primum, quia ubicunque Scriptura loquitur de præcepto pœnitentiae, est in ordine ad peccatum mortale. Cujus signum est, quia cominatur æternam pœnam non agentibus pœnitentiam. Neque etiam secundum, tum quia illud supponit primum; tum quia sunt alia media sufficientia, ut infra videbimus.

3. *Secunda opinio.* — Secunda sententia est, requiri formalem pœnitentiam, seu contritionem, ut remittatur veniale peccatum. Ita sentit Alexander Alensis, 4 p., q. 45, alias 65, membr. 4, art. 4, q. 27, alias 69, memb. 3, art. 5. Ubi nescio quid sibi velit, dicens, requiri contritionem in actu, vel in habitu; nisi forte per habitum intelligat dispositionem relictam ex actu præcedente. Tamen illa non potest esse sufficiens, si præcedens actus per se non erat satis, nisi forte loquatur in ordine ad sacramentum, aut per contritionem in habitu intelligat virtualem, seu implicitam contritionem, quae includitur in amore, aut alio simili actu. Clarius ergo tenet illam sententiam Thomas de Argentin., d. 16, art. 4, et expressius q. 21, art. 4, ad 1. Ubi etiam Rich., art. 4, q. 1, idem indicat. Ipse tamen, d. 16, art. 5, d. 1, locutus fuerat de pœnitentia implicita, vel explicita venialium. Quid autem per implicitam intelligat, non declarat. Durand. etiam, q. 16, q. 2, et d. 21, q. 1 et 2, requirere videtur displicantiam formalem, quamvis non contritionem. Denique citatu pro hac sententia Abulens. in 25 c. Matt., q. 718; et Palud., d. 16, q. 1, art. 2, ait, requiri contritionem implicitam vel explicitam, id est, particularem vel generalem, ut exponit. Ratio esse potest, quia voluntas venialiter peccando convertitur aliquo modo ad creaturam inordinate; ergo, ut illa inordinatio tollatur, necessaria est retractatio formalis ejusdem voluntatis, quae propriæ et perfectæ non fit,

nisi per formalem pœnitentiam et detestationem, quia cum quolibet alio actu potest compati peccatum veniale. Ut autem talis detestatio per se sufficiat ad tollendam hanc culpm, necessarium est ut principaliter respiciat offenditum Dei, cum peccatum veniale vere sit Dei offensa; ergo requiritur contritio. Et confirmari hoc solet ex Aug., de Ver. et fals. pœnit., c. 18. Tamen ibi solum dicit esse utili, non vero necessariam.

4. Tertia opinio. — Tertia opinio est, requiri pœnitentiam formalem vel virtualem. Hæc est D. Thomæ hic, qui per virtualem solum videtur intelligere illam quæ includitur in ferventi amore Dei. Idem habet q. 7 de Malo, art. 41 et 42, et in 4, d. 16, q. 2, art. 2, quæstiunc. 2; Bonav., d. 21, art. 1, q. 2; Soto, d. 15; Ledesma, et alii moderni, et Petrus Soto, lect. 18. Fundamentum est, ut requiratur aliqua pœnitentia, idem quod præcedentis opinionis. Ut vero sufficiat virtualis, quia offenditum est levis, et propter alia quæ in prima opinione dicta sunt. Et hæc opinio mihi placet; vellem tamen illam aliquantulum declarare et ampliare.

Formalem contritionem venialium sufficere ad illa tollenda, non tamen esse necessariam.
Assertio prima.

5. Proponitur dubium. — **Paludani sententia.** — Dico ergo primo: formalis contritio de peccatis venialibus est sufficiens ad illa tollenda, non tamen necessaria. Prima pars manifesta est, quia, si sufficit ad tollenda mortalia, multo magis ad venialia, si de illis habeatur. Altera pars patebit ex dicendis. Hic vero inquiret aliquis, an hujusmodi contritio tollat prorsus omnia peccata venialia, si de omnibus generaliter sit vel formaliter, vel virtualiter ex vi motivi, juxta superius dicta de contritione. Aliqui enim negant sufficere. Quod sentit Paludanus, in 4, d. 21, q. 1, art. 2, conclus. 3. Et favet D. Thomas, q. 7 de Malo, art. 42, ad 4. Ubi indicat hoc fundamentum, *quia fieri (inquit) potest, ut cum illo actu generali sit habitualis dispositio voluntatis, repugnans remissione alicuius peccati, scilicet quia voluntas est ita affecta, ut, si occurreret tale peccatum, illud non detestaretur, vel potius illud committeret*; et hunc vocant alii effectum virtualem. De quo multa disputat Ledesma, 1, p. 4, q. 28, art. 1, dub. 7 et 8, impugnans illam sententiam. Et merito, si, ut sonat, intelligatur; quia illæ conditionales propositiones nihil referunt, ut in præsenti

ponatur obstaculum vel gratiae, vel remissioni culpæ; quia illud, quod faceret voluntas, si hoc vel illud ei occurreret, nunc non imputatur ei ad culpam, juxta certam doctrinam; imo, non obstante quacunque habituali dispositione voluntatis, illud est ita contingens, ut solus Deus possit cognoscere certo an ita futurum esset. Quapropter etiam talis dispositio habitualis per se non potest esse sufficiens impedimentum.

6. Quacunque contritionem tollere respective omnia venialia. — **Veritas resolutio.** — Quocirca, ut illud fundamentum locum habeat, supponere oportet præsentem actum contritionis tamē esse, ut non sit simpliciter incompositibilis cum tali peccato veniali, ita ut, si occasio illius nunc occurrat, non repugnet habere complacentiam in illo, non obstante tali actu contritionis; tunc enim est sufficiens indicium contritionem illam non esse sufficiētem ad remittendum illud peccatum, quia non excludit omnino voluntatem sic peccandi, sed admittit contrarium propositum absolutum, saltem virtuale. Et in hoc sensu erit quidem illa doctrina vera; tamen ille actus contritionis non erit universalis, ut supponeatur. Et ideo Paludanus, etiam supposita generalitate actus, in hoc fundatur, quod potest esse valde remissus, et ideo insufficiens ad tollenda omnia venialia. Et potest in hunc modum declarari, quia hæc remissio fit per modum condignæ satisfactionis et meriti; ergo tot possunt esse venialia, et tam gravia, et aliunde tam tepida, et remissa contritio, ut non tollat omnia. Et confirmatur, quia alias sæpe esset homo justus sine ulla veniali culpa, contra illud: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.*

7. Fundamentum Paludani solvitur. — Nihilominus censeo quacunque contritionem tollere respective omnia peccata venialia, id est, illa de quibus habetur; unde, si sit universalis de omnibus, omnia tollet. Ita sentiunt Cajet. hic, art. 1, et alii Thomistæ. Et favet D. Thom., dict. quæstiunc. septima de Malo, articulo undecimo, ad 4, et in 4, d. 16, q. 2, art. 2, quæstiunc. 4, ad 3. Et ratio est, quia majorem proportionem habet contritio ad tollenda venialia, quam mortalia, respective; sed universalis contritio omnium mortalium tollit omnia mortalia; ergo universalis contritio omnium venialium tollit omnia venialia. Maxime cum in persona supponatur gratia, a qua ille actus habet valorem; unde et est proportionata dispositio ad illum effectum,

quod satis est; et est etiam sufficiens ad meritum et satisfactionem pro tali culpa, quia ad hujusmodi dignitatem sufficit propria actionis, et dignitas personæ operantis. Remissio autem, aut intensio actus ad hunc effectum necessaria non est, ut supra in generali de contritione ostendimus. Et ita manet solutum fundamentum oppositum. Neque est inconveniens, ut justus ad breve tempus sit absque aliqua culpa, ut etiam D. Thomas supra advertit. Sensus autem illius loci est, non posse aliquem vere dicere, se nunquam peccasse, vel nunquam peccare. Addo etiam, nunquam posse hominem de se affirmare quod sit sine peccato, quia non est certus de tali contritione. Denique, licet hæc contritio sufficiat ad tollendam omnem culpam, non tamen omnem poenam, quia ad hoc major satisfactio penalitatis necessaria est.

Per in eum absque formali pœnitentia posse remitti venialia. Assertio secunda.

8. Dico secundo: etiam amor Dei super omnia per se potest remittere venialia peccata absque formali pœnitentia. Hæc est sententia D. Thomæ, et communior inter alios auctores; et recte explicata, mihi videtur certa. Patetque sufficienter ex his, quæ supra dicta sunt de remissione peccati mortalis per amorem; illa enim a fortiori convincunt de venialibus. Imo in hoc est advertenda differentia, quod amor, per se loquendo, requirit dolorem ad tollendum peccatum mortale; et ideo quando talis dolor formaliter non concurrit, in voto et proposito continetur. Ad remissionem autem venialis peccati non oportet, ut hoc votum in amore includatur, quia ad hunc effectum non est dolor ita per se necessarius. Quod satis convincunt fundamenta prima et tertiae sententiae; nullum enim ostendi potest de hac re præceptum; quapropter neque necessitas medii hic intervenit; ergo nec votum. Item hac ratione peccata venialia non sunt materia necessaria sacramenti pœnitentiae; ergo nec sunt (ut sic dicam) materia necessaria virtutis pœnitentiae. Denique hæc peccata faciliter committuntur, et sæpe sunt quodammodo involuntaria; ergo faciliter etiam remitti debent. Amor ergo per se et virtute sua ad eorum remissionem sufficit.

9. Qualis esse debeat hic amor. — **Duplex perfectio amoris.** — Interrogabit aliquis, qualis debeat esse hic amor. Nam D. Thomas requirit ferventem amorem perfectum. Quod nimirum videtur, quia ad tollendum peccatum

Venialia tolli per attritionem. Assertio tertia.

11. Dico tertio: probabile est venialia peccata tolli per solam attritionem, imo et per contrarium propositum, vel per actum virtutis

tis repugnantem aliquo modo veniali peccato, et excludentem complacentiam illius. Ita interpres sententiam D. Thome. Et tenet hanc assertionem omnes auctores primae sententie. Et bene Bonav. in 4, d. 21, art. 1, q. 2; indicat Paludanus, d. 16, q. 1, art. 1, conclus.

2. Et favet D. August. in Enchiridio, cap. 71. Et refertur in Concilio Toletano IV, cap. 5, et in decretis de Pœnitent., d. 3, c. *De quotidianiis*. Ubi ait, haec peccata tolli per Orationem Dominicam, et alia opera pietatis. Idem habet Augustinus, lib. de Fide et symbolo, cap. 6, et epist. 108 ad Seleucianum. Et Marianus Victor, quodam libro de Confessione, cap. 10, ait, tolli haec peccata per quemlibet actum religionis, quo quis intendit placere Deo; ratio vero est saepe tacta, quia haec venialia sunt leves offensiones, et saepe sunt imperfecte voluntarie; et aliunde gratia, quae in persona supponitur, dat magnum valorem his actibus, qui etiam aliquo modo mutant voluntatem, et avertunt illam a priori defectu; ergo verisimile est hoc satis esse ad consequendam hujusmodi remissionem.

12. Objectioni occurritur. — Unde in particulari, attrito in hoc excedit, quod est formalis dolor, et aversio a priori culpa; et quamvis non sit ex supremo motivo, tamen gratia id supplet. Unde dicere solent Theologi, hominem fieri ex attrito contritum, cum attritioni gratia conjungitur. Oportet tamen ut talis attrito sit de tali peccato; nam attritus unius peccati non sufficit ad tollendum aliud disparatum, et omnino diversum; quia respectu illius non habet rationem dispositionis. Ex quo facile dissolvitur, quod Ledesma supra obiecit, dubio 7, quia cum attritione (inquit) stat complacencia de peccato veniali. Haec enim ratio solum procedit de attritione alterius peccati omnino diversi; possunt enim esse simul complacencia unius, et attritus alterius, non tamen unius et ejusdem, quia vera attritus excludit voluntatem peccandi, ut Concilium Tridentinum dixit. Quod verum est de omni attritione proprie ac formaliter comparata ad objectum suum.

13. Alia objectio. — Sotij responsio. — Rejecitur. — Aliter vero objici potest, quia peccatum veniale est sufficiens materia confessionis; ergo potest aliquando remitti virtute clavium, et per absolutionem sacerdotis, antequam per actum ipsiusmet pœnitentis remissum sit; ergo ad illud tollendum non sufficit attrito. Patet consequentia, quia attritus non necessaria, ut fiat digna confessio talis

peccati; ergo semper illud tolleret ante absolutionem sacerdotis; simili enim seu proportionali ratione probamus contritionem de peccato mortali non esse necessariam semper ante sacramentum, quia alias peccatum nunquam tolleretur per sacramentum. Propter hoc adhiberi posset limitatio ex Soto supra, attritionem per se solam sufficere in sacramento ad remissionem venialis peccati; extra sacramentum vero non sufficere sine imperio charitatis. Sed hoc non placet, quia tunc illa remissio potius tribuitur dilectioni, quam attritioni. Imo, si actus ille charitatis, a quo imperatur, perfectus est, tota illa dispositio quamdam rationem contritionis habet, et ad expellendum peccatum mortale sufficiens est, ut in superioribus est tactum. Nos autem contendimus attritionem ipsam, si in se supernaturalis sit, sufficere, quia formaliter opponitur inordinationi peccati venialis, et natura sua tendit in Deum ut finem supernaturalem, eo quod ipsa supernaturalis sit; et hac ratione habet sufficientem oppositionem cum peccato veniali, etiam ut est aliqualis offensa Dei; et ideo in ratione dispositionis videtur non minus proportionata ad hunc effectum, quam sit contritio ad remissionem peccati mortalis. Est enim durissimum aequalēm dispositionem ad utrumque requirere, vel etiam majorem, quia contritio de veniali peccato quodammodo perfectior est, ut ex supra dictis constat; presertim cum in ratione meriti et satisfactionis, valor ex dignitate gratiae accedit.

14. Alia solutio. — Improbatur. — Aliter dici potest ex alia doctrina ejusdem Sotij, ut remittatur peccatum veniale per sacramentum confessionis sufficere naturalem attritionem ex virtute acquisita; extra sacramentum vero necessariam esse attritionem infusam; ideoque fieri posse, ut aliquis attritus confiteatur peccatum veniale nondum sibi remissum, quia attritus erat tantum naturalis, et tamen quod per absolutionem remittatur. Haec vero responsio quoad prius membrum nobis non probatur. Primo quia probabilius credimus, non solum ad effectum, sed etiam ad substantiam sacramenti pœnitentiae necessariam esse saltem attritionem supernaturalem, ut sumitur ex Concilio Tridentino, sess. 14, et infra suo loco latius probabimus. Secundo, quia supra in materia de sacramentis in genere ostendimus, attritionem naturalis etiam cum sacramento baptismi non sufficere ad ejus effectum obtinendum; ergo

minus sufficiet cum sacramento pœnitentiae. Et, quamvis hec ratio directe procedat de effectu gratiae, tamen etiam extenditur ad effectum remissionis venialis peccati; quia, licet remissio venialis peccati per se non requirat infusionem gratiae, tamen in sacramento nunquam datur sine collatione gratiae, ut infra videbimus; et ideo, quae non fuerit sufficiens dispositio ad gratiam in sacramento obtinendam, etiam ad remissionem peccati venialis in sacramento impetrandam non sufficit.

15. Improbacioni respondet. — *Replicatio.*

— Video responderi posse, eum, qui confitetur solum peccatum veniale (de hoc enim agimus), accedere in gratia, et ideo, licet solum habeat attritionem naturalem, esse satis dispositum, ut per sacramentum recipiat gratiae augmentum, quia ad hunc effectum sacramentalem non est semper necessaria actualis dispositio supernaturalis, sed habitualis sufficit; et alioquin ad effectum quasi secundarium sufficit dispositio per naturalem attritionem. Nam, si Durandus, Gabriel, et alii volunt hanc attritionem sufficere ad hunc effectum per se, et sine sacramento, imo et sine gratia, quid mirum quod cum sacramento valeat, praesupposito statu gratiae? Posset ergo haec opinio sic explicata probabiliter sustineri. Ego vero illi non assentior, tum propter priorem rationem de substantia sacramenti; tum etiam, quia rationes supra factae contra Durandum hic suo modo locum habent, scilicet, quod actus solius liberi arbitrii per naturales vires ejus nunquam est sufficiens dispositio ad supernaturale donum obtinendum, etiam in sacramento; remissio autem peccati venialis est supernaturale donum, ut supra probatum est. Item, quia peccatum veniale, ut nunc aliquam deordinationem includit a fine supernaturali, et ideo proportionata dispositio ad remissionem ejus debet esse supernaturalis. Item, quia ex parte intellectus semper requiritur dispositio supernaturalis; debet enim totum hoc negotium in fide fundari; ergo ex parte etiam voluntatis aliquis motus supernaturalis est necessarius. Tandem specialiter displicet illa sententia in hoc sacramento, quia illud per se tendit ad dandam gratiam primam, et accidentiarum illi est dare secundam; et ideo per se requirit supernaturalem dispositionem circa illam materiam, in quam cadit sacramentalis absolutionis.

16. Alia responsio. — Aliter ergo respon-

detur, in ordine attritionis supernaturalis posse dari latitudinem, ita ut aliqua sufficiat ad remissionem peccati venialis cum sacramento, que sine sacramento non satis esset, nisi fieret perfectior. Potestque ita declarari; nam haec remissio non fit sine condigna satisfactione vel merito; fieri autem potest, ut venialia sint quamplurima, et gravia; ideoque attritio et remissa et confusa per simplificem et universalem motum non statim sufficiat ad omnia illa tollenda absque sacramento, sicut diximus supra quosdam opinari de confritione remissa. Est autem multo major ratio de attritione, quia contritio per se est nobilior actus, et ex vi sue substantiae digno et proportionato modo convertit voluntatem in Deum, quod non habet attritio, ut per se constat, et ideo oportet, ut ex accidentalibus perfectionibus dignitas illa compleatur; potest ergo ex defectu accidentalis perfectionis non sufficere ad dictum effectum sine sacramento, et tamen cum sacramento sufficere, ex illo principio, quod Deus minorem dispositionem requirit in sacramento, quam extra.

17. Incerta reputatur. — Atque haec sententia est etiam probabilis, licet incerta ex parte; nam quod illa attritio sufficiat cum sacramento, mihi non est dubium, ut plane constabit ex dicendis infra de hoc sacramento. Quod autem aliqua vera, et supernaturalis attritio de aliquo vel aliquibus peccatis commis, et existens in homine grato, non sufficiat saltem per modum dispositionis condigne ad eorum remissionem, nulli incertum est; quia hinc video illam dispositionem secundum se esse imperfectam, et posse esse nimis remissam, vel confusam, ut declaratum est; aliunde vero video ex conjunctione ad gratiam accipere illum actum, magnum valorem moralem, ratione cuius plus valet apud Deum in ordine ad meritum, quam ipsa contritio, ut est prior quam gratia. Et ideo neutram partem existimo posse satis probari.

18. Germana solutio. — Non censeo igitur ullum inconveniens, quod peccatum veniale, quando de illo fit confessio, nunquam ita tollatur per absolutionem, quin sit jam prius expulsum per attritionem. Primo quidem, quia satis est, quod aliquando peccata venialia tollantur per absolutionem, nimis quando tolluntur simul cum mortalibus in homine tantum attrito; nam hic effectus satis ostendit claves per se habere vim ad tollenda peccata venialia, quando dispositio pœnitentis per se sola non sufficit. Unde, quod in ho-

mine grato semper supponantur ablata ante absolutionem per condignam satisfactionem, est accidentarium ad virtutem clavium, et non tollit veritatem formæ. Nec vero inde fit, ut confessio talium peccatorum sit superflua, quia, licet non conferat ad majorem certitudinem de remissione ipsorum, sicut confert in mortalibus, et in venialibus, quæ cum illis simul remittuntur, confert tamen ad plenioram remissionem quoad pœnam, et, quod caput est, ad specialem gratiam remissivam, imo et de se præservativam obtinendam. Recte autem ex illo principio (præter alia) colligitur, confessionem talium peccatorum non esse necessariam ad eorum remissionem. In quo est magna differentia inter peccata mortalia et venialia, nam mortalia sunt de necessitate confessionis, et confessio est per se necessaria ad eorum remissionem, ideoque absurdum esset talem dispositionem ad illum effectum postulare ut necessariam, quæ semper ipsum peccatum expelleret; at vero peccata venialia nec sunt necessaria materia, nec confessio est necessaria ad illa tollenda. Et ideo nullum inconveniens est, quod per dispositionem supponantur ablata; maxime cum illa dispositio hoc non habeat ex se sola, sed ex coniunctione ad gratiam sanctificatam, quæ illi accidentaria est. Sicut peccata semel confessa sunt materia confessionis, et clavium, et nihilominus jam supponuntur remissa; tamen quia non sunt materia necessaria, hoc nullum est inconveniens. Et hæc de attritione.

19. *De actu orationis.* — *De formalí proposito non committendi veniale.* — *De actu virtutis veniali opposito.* — Superest, ut dicamus in particulari de aliis actibus bonis et meritoriis. Et imprimis de actu orationis, quo quis petit veniam de venialibus peccatis ex affectu illis carendi, est probabile sufficere (ut Vega dicebat de mortalibus), quia hic minor dispositio sufficit, et non est tanta necessitas pœnitentiae, et illa oratio indicat sufficientem mutationem voluntatis. Præterea idem censeo de formalí proposito absoluto non committi de tale peccatum, verbi gratia, mendacium, propter easdem rationes. Ac denique idem sub eadem probabilitate censeo de actu virtutis opposito priori peccato, et ex affectu ad virtutem illi oppositam, quia ibi etiam est repugnantia, et meritum, et aliæ rationes supra positæ locum habent. Et hæc omnia sunt consentanea his, quæ Cajetanus hic docet, art. 2. Quod vero actus cuiuscunq[ue] virtutis sit suffi-

ciens ad tollendum quodcumque veniale omnino disparatum, et cui nihil repugnat, non censeo probabiliter dici, quia illa nullo modo est proportionata dispositio; quod in hujusmodi effectu præcipue requiritur.

20. *Debent tamen hi actus aliquo modo esse supernaturales.* — *Non omnis actus meritorius vita æternæ meretur remissionem venialis.*

— Imo addendum censeo, in omnibus predictis actibus requiri, ut aliquo modo supernaturales sint, quia debent disponere ad effectum supernaturale, ut supra dixi et quia peccatum veniale aliquo modo lœdit supernaturale amicitiam. Quanta vero esse debeat hæc perfectio supernaturalis, non constat. Existimo tamen quodcumque sufficere, quæ constitutæ actum in supernaturali ordine, et relatum aliquo modo ad finem supernaturalem; nam, si hoc habeat cum aliis conditionibus supra positis, satis esse videtur ad proportionatam dispositionem. Unde etiam intelligitur, non omnem actum meritorium vitæ æternæ semper mereri remissionem peccati venialis, ut, verbi gratia, quando neque ex se habet proportionem aliquam ad illum effectum, neque ab operante ad illum referatur. Nec recte colligitur, si ille actus habet valorem ad merendum aliquid majus, scilicet vitam æternam, habere etiam ad id quod est minus, scilicet remissionem venialis peccati; tum quia simpliciter majus est mereri simul vitam æternam, et remissionem venialis peccati, quam solam vitam æternam; tum etiam quia in his, quæ sunt diversarum rationum, non est bona illa collectio; nam potest esse causa, vel actio proportionata ad meliorem effectum, et non ad inferiorem.

21. *Valeat tamen ad ejus remissionem quilibet actus meritorius relatus ad hunc finem.* — Probabile autem est, quod Scotus dixit, quemlibet actum meritorium relatum ab operante ad hunc effectum obtinendi a Deo remissionem venialis peccati, mereri, et obtinere illam; quia ille actus sub illa intentione factus includit virtualem displicantiam venialis peccati; et alias, qui sic operatur, vere meretur apud Deum de condigno; ergo verisimile est obtinere illum effectum. Quod specialiter dixit Marianus Vict., loco supra citato, de quilibet actu religionis facto ad placandum Deum, quia illa opera sunt magis proportionata ad tollendam illam Dei offenditionem, quam veniale peccatum includit. Et Bonav. specialiter hoc dixit de operibus factis ex quadam animi subjectione ad Deum, qua

homo se agnoscit peccatorem, et Deo subjicitur, ut ab eo sanetur. August. vero generalius loquitur de operibus pietatis et misericordiae ad hunc finem relatis; et non videtur loqui de sola remissione pœnae, nam etiam hoc modo ad remissionem mortalium valet illa opera; ipse autem discrimen in hoc constituit inter veniale et mortale peccatum. Imo ad satisfaciendum pro sola pœna post remissam culpam, non oportet ut actus ex speciali intentione operantis ad illum finem referatur, sed ex se est proportionatus ad satisfaciendum pro pœna; cum ergo postulatur, ut speciali intentione ad hanc remissionem ordinetur, sermo est de remissione quoad levem culpam.

22. *Objectio.* — Sed objicitur, quia hæc relatio operantis non facit, ut opus sit dignius, aut magis repugnans peccato veniali; ergo, si opus meritorium absque relatione non sufficit ad peccatum veniale tollendum, neque cum illa sufficiet; nisi forte quis recurrat ad divinam acceptationem, quod fieri non debet; alias tolleretur peccatum veniale per extrinsecum Dei favorem, et non per internam renovationem; quod falsum est, et fortasse impossible. Et confirmatur, quia alias quodlibet opus meritorium sic relatum tolleret omnia peccata venialia, quantumvis multa et gravia; quod videtur inconveniens. Sequela patet, quia non est major ratio de quibusdam, quam de aliis; ergo vel omnia debet, vel nullum.

23. *Solutio.* — Ad argumentum respondetur, primo negando assumptum, quia ceteris paribus propter illam relationem opus meritorium est dignius, quia refertur in novum finem, bonum, et gratum Deo. Est etiam magis repugnans peccato veniali, quia includit virtualem displicantiam ejus, et voluntatem carendi illo, quæ, licet per se non sufficiat ad expellendum illud, tamen est congrua dispositio, ut Deus acceptet illum effectum ad tale meritum. Unde ad alteram partem negamus etiam esse inconveniens, in hoc effectu intervenire, et requiri acceptationem divinam, qualis in omni merito, et satisfactione, ut habeat effectum, necessaria est, supposita tamen interna justitia, et proportionata actione vel dispositione operantis. Unde non sequitur hanc remissionem fieri per solum extrinsecum favorem sine intrinseca renovatione; bene autem sequitur non fieri per solum internam renovationem, sine externa remissione. Quod in remissione venialium pec-

SECTIO IV.

Utrumpœnitentia etiam sufficiat post hanc vitam ad peccata venialia tollenda.

4. *Sensus questionis.* — Hæc quæstio locum non habuit in mortalibus peccatis, quia certum est, eum, qui in mortali moritur, in æternum puniri, et ideo statim post mortem ita obstinari in malo, ut vere pœnitere non possit. Ac propterea etiam non habet locum quæstio in peccatis venialibus, quæ post hanc vitam manent conjuncta mortalibus, quia etiam de illis non possunt obstinati vere pœ-